

Zvířecí NEJ...

Dálkař a svišťoun

Živočich, kterému věnujeme naše dnešní nej..., jich má na svém kontě hned několik. Zaprvé je to jeden z nejrychleji létajících ptáků, létající rychlostí až 160 km/1hod., zadruhé je to neuvěřitelný „dálkař“, který je schopen za jeden den urazit vzdálenost až 900 km, a zatřetí se na území naší republiky zdržuje ze všech u nás hnízdících ptáků nejkratší dobu.

Ano, řeč dnes bude o rorýsovi obecném, méně známém ptačím druhu naší oblohy, sídlišť, staveb a budov.

Rorýs obecný patří do řádu svišťounů, čeledi rorýsovití, a u nás ho můžeme vidět na obloze jen v době hnízdění. Je to tažný pták, zimující v daleké Africe, přičemž k nám přilétá v průběhu měsíce května (většinou už 1. května) a území ČR pak opouští hned začátkem měsíce srpna (zpravidla také hned 1. srpna). V posledních letech můžeme u nás rorýse anebo i menší skupinky rorýsů vidět létat ještě i v průběhu měsíce srpna, nebo pár osamocených jedinců i v září. Domníváme se, že

důvodem jejich zdržení se na našem území není globální oteplování, ale spíše nevydařené hnízdění, zničené hnízdo či snůška a pokus rorýsů o zahnízdění druhé, takzvané náhradní. Každopádně 90% rorýsů se u nás zdržuje pouhé tři měsíce přes léto, kdy zde mají dostatek potravy a musí v tomto rekordně krátkém období hojnosti neuvěřitelně rychle zahnízdit a vyvést potomky.

Rorýs obecný je typickým druhem volně žijícího živočicha, který se dokonale přizpůsobil změnám krajiny i prostředí a naučil se využívat našich lidských staveb, budov a sídel. Největší počty rorýsích párů jsme donedávna mapovali na panelových sídlišťích, ve staré zástavbě činžovních domů či kolem kostelů a věží menších vesnic.



Zateplování panelových domů rorýsům nesvědčí



Budky instalované v zateplené fasádě





Krátké nohy komplikují rorýsům vzlet ze země



Kroužkování rorýsů



Rorýsí hnízdo je splepenec stébel, peříček i nití a bavlnek.

V minulosti totiž hnízdili rorýsi výhradně na skalách, v trhlinách skalních masivů, štěrbinách a dírách. Následně přesídlili do měst a do mezer mezi panely, pod střechy kostelních zvonnic, odvětrání od špajzu či toalety a nejrůznějších štěrbin, střešních atik či členitých fasád. Rorýsi milují při hnízdění tmu, a tak čím je roura odvětrání od WC delší, tím lepší prostor k zahnízdění. Hnízdo si rorýsi staví z materiálu, který chytanou ve vzduchu, mají totiž hrozně krátké nohy a nedokáží si sednout na zem. Krátké nohy se silnými prsty a ostrými drápkami jim umožňují pouze zachycení na svislé stěně či spodní hraně hnízdní dutiny. Pro jinou funkci nejsou tyto končetiny uzpůsobené, a tak rorýs, který spadne na zem a nemá možnost nadskočit pomocí křídel do prostoru, se ze země nevznesou.

Samotné hnízdo vypadá jako mělká misticíka ze stébel trávy, peříček jiných ptáků, ale třeba i nití a bavlnek. Vše je částečně splepeno slinami a posazeno na obvodové zdi pod střechem či v zadní části většinou vodorovné štěrbině. Do takového hnízda pak samička snese nejčastěji dvě vajíčka, ze kterých se po poměrně krátké době sezení vylíhnou úplně holá a slepá mláďata. Ta pak díky vzorné péči obou rodičů velice rychle rostou, a když je příznivý průběh léta, koncem měsíce července opouštějí hnízdo.



To, že se u nás rorýsi zdržují tak krátkou dobu, je dáno hlavně tím, že jsou potravní specialisté živící se výhradně hmyzem, a to ještě jen tím, který jsou schopni natchytat či sebrat ve vzduchu. Mnohdy se však jedná o hmyz poměrně malý, a tak než nasbírá potřebné množství potravy, nalétá při tom i několik desítek kilometrů za den. Ke sběru hmyzu mu kromě rychlého letu a obrovské výdrže pomáhá i široký zobák přes půl hlavy, který po otevření vypadá úplně stejně jako entomologická smýkací síťka anebo, chcete-li lepší přirovnání, jako trychtýř. Na obloze ho bezpečně poznáme podle nápadné černé siluety, dlouhých tenkých a zahnutých křídel a krátkého ocásku. Ve své podstatě rorýs vypadá v letu jako rychle letící bumerang s ocáskem. Co nás ovšem na výskyt rorýsů upozorní zcela bezpečně, je jeho pronikavé pískání, které se postupem času stalo folklorem našich sídlišť, měst i vesnic. Protáhlé ostré „sríí-sríí-sríí“ ozývající se při krásných slunných podvečerech z oblohy hned od několika ptáků současně, se opravdu nedá přeslechnout.

To, že rorýsů za posledních 10 let kolem nás výrazně ubylo, je hlavně následek masivního zateplování panelových sídlišť. Nadstandardní hnízdní možnosti v podobě „opelichaných“ panelových domů jsou už dávno ty tam a spolu s nimi zmizela rorýsům i několik let obývaná hnízdiště a hnízda. Pravda, leckde se lidé snaží na paneláky instalovat do zateplení speciální budky, ale taková pěkná díra mezi panely či mřížkou nezabezpečeného odvětrání od koupelny je prostě lepší. Hodně rorýsů se také zabije či poraní po nárazu do vysoko osazených nejrůznějších překážek, kabelů či drátů, skleněných a zrcadlových ploch na výškových budovách. Nemalé procento našich pacientů tvoří i rorýsové zamotaní do provázeků, bavlnek a nití, které si chytili ve vzduchu a donesli jako stavební materiál na hnízdo. Inu, jako vždy vše souvisí se vším a hlavně na nás všech záleží, zda se pronikavé sríí-sríí-sríí bude z teplé letní oblohy ozývat i v letech následujících.

■ Karel Makoň
DESOP Plzeň